

ІСТОРІЇ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ГРДУ

КОЛО (C) СІМ'ї
Центр здоров'я та розвитку

МОЯ ІСТОРІЯ...

ОЛЬГА ФЕРТ

Моя історія – це історія радості, болю, відчаю, невизначення, надії та росту. Ця історія почалась майже дванадцять років тому з народженням мого сина Сашка. Тоді я навіть не уявляла, який складний шлях мене чекає. Сашко народився цілком здоровим та без суттєвих ускладнень. Усю родину переповнювала невимовна радість. Оскільки я була ще дуже молодою матусею, мені було лише 19 років, я не розуміла, що його неспокій та згодом надмірна рухливість, активність можуть бути ознаками поведінкового розладу. Дитина гасала по квартирі, усюди лізла, завдавала шкоди і собі, і всьому, що її оточувало. Згодом Сашко, який, попри все, був дуже розумною і розвиненою дитиною, почав доймати купою запитань, перебування з ним буквально вимотувало кожного. Організувати дитину та добитись від неї послідовної поведінки було майже неможливо. Звичайно, як це буває в таких випадках, довелося стикнутися з реакцією оточуючих, багато знайомих та родичів докоряли за неправильне, на їхню думку, виховання. Говорили, що ми розпустили дитину, недостатньо суворі з нею, дехто навпаки стверджував, що дитина цілком нормальна і коли ж їй ще пустувати, як не у дитинстві.

Згодом, від невідповідності вкладених у виховання дитини зусиль і мінімального отриманого результату та під впливом оточуючих у мене розвинулося почуття провини. Мені здавалося, що це я винна в тому, що моя дитина така, що я погана матір, якщо не можу організувати свою дитину. На тлі такої постійної знервованості погіршилися і без того неідеальні стосунки з чоловіком. Ми пішли невірним шляхом, почали звинувачувати одне одного замість того, щоб підтримати. Було нелегко, але тоді я ще не знала – найважче попереду... Коли Сашкові було п'ять років, у нього народилася сестричка Юля. Здорова, гарна дівчинка – і знову радість, яка на деякий час заступила всі попередні турботи і переживання, відсунула їх на другий план. Коли Юлі виповнилося два роки, виявилось, що вона страждає на тяжкий розлад, діагноз якого ще й досі до кінця не визначений. Можна сказати лише, що її хвороба супроводжується стійкою затримкою розвитку та дуже високим рівнем гіперактивності. Звичайно, на тлі хворої сестри Сашко здавався здоровою дитиною. Цей час у житті нашої родини був періодом справжнього відчаю, настали чорні дні. Усвідомлюючи, що з дитиною щось негаразд, ми почали шукати причину, зверталися до величезної кількості лікарів, пройшли купу сумнівних обстежень, сеансів масажу тощо. Але що коїться і як допомогти – ми так і не дізналися. Психологічно було дуже важко, в тому числі і від реакції оточуючих людей, які безперервно давали купу порад. Не хотілося виходити на вулицю, було ніяково від сторонніх поглядів, неповносправність Юлі кидалася в очі. У Центрі, куди ми звернулись, ми отримали кваліфіковану

допомогу спеціалістів, які працюють за сучасними стандартами, і, що дуже важливо, психологічну підтримку для себе, зрозуміли, що ми не одні і що люди, які мають неповносправних дітей, також можуть бути щасливими і жити повноцінним життям.

Ми знову повернули собі надію. У цей період брат Юлі Сашко вже навчався у школі. В нього почалися проблеми з навчанням і поведінкою, оскільки йому було важко зосередити увагу та приборкати надмірну рухливість та імпульсивність. Звичайно, було прикро і важко, постійний контроль навчання та сварки через погану поведінку виснажували і не давали істотного ефекту. Я дуже переживала, адже Саша, хоч і страждає на ГРДУ, є для мене єдиною відносно здоровою дитиною і мені дуже хочеться, щоб він виріс повноцінною хорошою людиною, щоби вибрав правильний шлях у житті, відбувся у професії, яку обере, зміг побудувати відносини з людьми. Мені дуже хочеться, щоб він не послизнувся, не підпав під поганий вплив. Тим більше, що йому з часом доведеться опікуватись не тільки собою і власною сім'єю, але й, сподіваюся, своєю хворою сестрою. Інформацію про ГРДУ та про методи роботи з дітьми, що страждають на цей розлад, я отримала також у Центрі і маю визнати, метод заохочень і штрафів є досить ефективним. Дитина стала більш керованою, почала краще вчитись. Батькам, які тільки зіткнулися з проблемою неповносправності дитини, я хочу побажати насамперед не втрачати надії, якою би тяжкою та безвихідною не здавалась Ваша ситуація. Ви повинні бути сильними, оскільки Вашій дитині життєво необхідна Ваша підтримка і любов. Усі хочуть мати красивих, розумних, а головне здорових дітей, але не завжди можна мати саме те, чого нам хочеться. Неповносправна дитина вимагає від нас удвічі більше сили і любові. Але коли ми бачимо її успіхи, ми отримуємо неймовірну кількість радості та задоволення. Треба пам'ятати, що шлях здолає лише той, хто йде. І на нашому шляху завжди знайдуться люди, які відчують те саме, люди, що зрозуміють та підтримають. Як відомо, те, що нас не вбиває, робить нас сильнішими. Надійтесь та просто любіть своїх дітей такими, як вони є. Краще попереду...

МОЯ ІСТОРІЯ...

ІРИНА К.

... біда, катастрофа, кінець світу! Мого сина, учня 4-го класу, виганяють зі школи. Вчитель каже, що він груб'янить, кривдить однокласників, зриває уроки. Коли я приходжу до школи, – все в порядку, щойно я за двері – все починається знову. Кола наших випробувань: одна, друга, третя дисциплінарна комісія, четверта – з батьками. Падає успішність навчання, умовляємо не виключати дитину зі школи, дати шанс виправитися. Перевід у паралельний клас. Дирекція спонукає нас обстежити Юрка в невропатолога. Робимо енцефалограми, спілкуємося з психологами. Жодних позитивних змін. Удома син став дратівливим, різко реагує на будь-які зауваження. Одного дня виявляємо крадіжку грошей. Як з'ясувалося, на ці гроші Юра купив мобільний телефон та солодоці. Цукерки носить до школи та пригощає ними однокласників. Ми, батьки, у відчаї. Коли психолог почав відмотувати ниточку нашого клубка поведінкових проблем, стало зрозуміло, що чимало речей тягнуться іще з дитинства. Юрко завжди був рухливим, непосидючим. Мене часто дратувала його неспокійна поведінка, часом я могла взяти і ремінця до рук. Він ніколи не міг висидіти усю виставу у театрі (особливо, якщо було нецікаво) або ж час у перукаря (наступного разу просили не приводити), ми мали проблеми в будь-яких громадських місцях.

Юра міг зацікавитися тільки тим, що його по-справжньому захоплювало. Тільки цікаві телепередачі, а згодом комп'ютерні ігри могли спонукати Юрка зосередитись. Коли наш син почав учитися в школі, йому дуже важко давалося акуратне письмо. Хоча, незважаючи на надмірну рухливість, малий дуже швидко і добре запам'ятовував тексти, вірші, будь-яку іншу інформацію. Щойно тепер, уже під час регулярних консультацій у психолога, я краще зрозуміла природу поведінки сина, зрозуміла, що тільки особливе ставлення нас, батьків, до Юрка – такого, яким він є, – може допомогти вирішити поведінкові проблеми. Методи заохочення і покарання, таблиці балів і винагород кардинально змінили поведінку сина. Я перестала кричати, навчилася чітко висловлювати свої побажання і вимоги щодо виконання домашніх завдань і обов'язків. Не все пішло зразу гладко. Десь, бувало, не витримувала я – зривалася на крик. Бувало, зривався і Юрко. Таблиця балів, двічі ним подерта, знову була склеєна скотчем і знову висіла на призначеному для неї місці. У покарання за вкрадені гроші Юрко щодня протягом півроку мив посуд. Дуже допомогло мені у подоланні проблеми спілкування з друзями, батьками, які мене підтримували і розуміли. На семінарах, зустрічах батьківської групи я познайомилася зі схожими проблемами інших людей, у яких теж ростуть гіперактивні діти. Ми багато ділилися, радилися, разом

шукали розв'язки наших щоденних проблем. Із цього нашого спільного з Юрком недавнього досвіду я винесла один висновок: тільки наша взаємна любов, терпіння і взаєморозуміння дадуть нам змогу іти по життю щасливо, радісно і впевнено.

МОЯ ІСТОРІЯ...

ІГОР ТА НАДІЯ РЄЗНИК

ТАТО

1999 рік, 6 грудня.

Моя кохана дружина ошчасливила мене на моє 30-річчя особливим, найпрекраснішим і найбільшим, який тільки може бути, подарунком – народився наш другий синочок Богдан. Ось він на моїх руках, вдивляюсь у його гарне личко, прошу Бога, щоб він благословив його подальше життя.

Хлопець наш ріс дуже активним і непосидючим. Жодної секунди на одному місці! Пригадую ліжко на пружинах, яке Богдан переобладнав на батут. Стягував матрац, зачиняв двері кімнати і стрибав собі, скільки душа бажає.

Мали такий період, коли Богдана було неможливо покласти спати до другої-третьої години ночі. Малюк бігав, грався собі, не помічаючи часу. Зранку, щоправда, спав допізна, а мені і дружині уже з 6-ої потрібно було бути на ногах.

Один випадок із життя нашої сім'ї: Богдан за лічені секунди добрався до ванної кімнати, не знаю вже, у який спосіб, але відкрив пляшку з «Білизною» і зробив декілька ковтків... Далі – швидка, промивання шлунка, лікарня і невідомість очікування... Та Бог милував, зберіг нам нашого сина і вже за 4 дні ми були вдома.

Таких пригод і несподіванок мали від Богдана іще чимало.

Як батько, я розумів, що сина необхідно привчати до порядку і дисципліни. Але тут виникало багато проблем. Даю синові конкретну вказівку, а він наче не чує. Я думав, що він не слухає навмисне, бунтує. Тому були покарання, ремінь не раз потрапляв мені до рук. Але покарання не давали результатів. Мої методи виховання не діяли.

Готуючись до школи, проходимо медкомісію. І дуже боляче було почути від психоневролога, що наш Богдан розумово відсталий. Ми не вірили в це, попри те, були дуже стурбовані. Потім виявилось, що цей діагноз був помилковий.

У школі почалося – тільки і розмов, що про нашого Богдана – зриває уроки, сидить під партою, б'ється, розбив вазонки і т.д.

Як уже б не склалося, ми з надією і оптимізмом дивимось у майбутнє. Бог дав нам у вчасну і потрібну допомогу хороших лікарів, досвідчених психологів і психіатрів. Ми бачимо, що нашому синові потрібна поміч, і всіма силами намагаємося її йому надати. І ще нам дуже допомагає Ганна Володимирівна, вчителька нашого Богдана, за що ми їй від серця вдячні. Світ не без добрих людей.

МАМА

«Невже стільки енергії може бути в дитини?» – дивувалася я, дивлячись на свого синочка Богданка, який бігав практично весь день, не зупиняючись. Тоді малому не виповнилося ще і року. Отак, бігаючи, інколи падав і засинав. Стрибав малий у манежі, у ліжечку, у візку – а слідом за ним ледь-ледь встигала я, оберігаючи сина від падінь і неприємних пригод. І таки не раз малюкові діставалося – моя швидкість була для нього заповільною.

Для старшого сина часу не залишалось зовсім – всю увагу потрібно було приділяти Богданові.

Наш Богдан якщо і грався іграшками – то недовго, а от усілякі технічні пристрої, транспорт і подорожі на ньому манили і манять його дотепер. Потяг, літак – це особлива річ для Богдана, про них він мріє і зустрічі з ними чекає.

Я надіялась, що наші проблеми з часом минуться. Як мовиться, Богдан їх переросте. Але змін не було. Лікарі почали казати, що син гіперактивний. Щоправда, конкретного діагнозу ніхто не ставив. Кожен із лікарів мав свій варіант пояснень неадекватної поведінки нашого сина. Заспокійливі масажі та фізпроцедури не допомагали. Рухливість та нестримна активність, імпульсивність не зменшувалися. Мене дивувало, як у синові поєднуються різні риси, як можна бути таким привітним, легким до знайомств і спілкування і водночас вибухати, пускаючись у бійку через різні дрібниці.

Народження двох молодших братів на Богдана вплинуло позитивно. Часто спостерігаю за Богданом, як він ніжно обіймає, цілує своїх братів, як грається, розповідає їм казки. І це надихає, що все владнається у нього і нормалізується.

Відвідання консультацій психолога і психіатра, зустрічі в батьківській групі допомогли нам навчитися розуміти Богдана, подивитися на стан речей з іншого боку, спокійно реагувати на його витівки і потрохи привчати до дисципліни. Складно ж постійно вислуховувати, який у тебе «жахливий» син, захищаючи при цьому його душу, індивідуальність. Особисто для мене мій син – це хороша школа любові.

Періодично вся наша сім'я проходить у Богдана тест на терпіння і любов.

Просимо Бога в молитвах, щоби беріг нашого сина в його необережності як у дитинстві, так і в дорослому житті, дав йому вірних люблячих друзів, які б розуміли його, щоби він не був самотнім і зміг віднайти себе у цьому житті.

МОЯ ІСТОРІЯ...

ЛЕСЯ Д.

Ще до свого народження Світланка була дуже рухливою, неспокійною.

Народилася ослабленою, з малою вагою, деякими неврологічними проблемами та проявами алергії. У перші місяці життя часто й багато плакала, дуже мало (як на свій вік) спала. Тривалість денного сну - 2-3 рази по 30 хв., щоразу заколисували по 1-1,5 години. Мене це дуже виснажувало, я не встигала зробити хатньої роботи, відпочити. Плач маляти був істеричним, заспокоїти дитину було важко.

В той час я майже не спілкувалась з іншими батьками й думала, що так і повинно бути - дитина забирає весь час, мама не може більше нічим займатися. З 3-х років я почала розуміти, що моя дитина все ж трохи не така, як більшість дітей, і з того часу намагалася знайти відповіді на питання, які мене хвилювали. Спроби почерпнути їх із відповідної літератури не дали очікуваного результату: я ще більше заплуталась у своїх сумнівах, різних педагогічних і психологічних підходах. Щоденні обов'язки, побутові, виховні проблеми витіснили багато з того, без чого перед тим життя було немислиме - книги, виставки, мистецьке життя, друзі. Щастя, що траплялися хороші люди, які дали важливі поради, підтримували. Завдячую подрузі, яка, незважаючи на зайнятість, усе ж дзвонить (у неї троє діток).

Світланка часто й надто багато плакала у ранньому віці, навіть сторонні звертали на це увагу. Ця тенденція збереглася до 5-6 років. Плаксивість, вередливість були не лише засобом для досягнення певної мети, - це ніби стало стилем її поведінки. Ще одна риса - надзвичайна впертість. Вона все заперечувала, не хотіла нічого вчитися, не виконувала прохання. Ми мусили вигадувати різні способи - перехитрити, переключити увагу і так досягти бажаного. Стало важко, коли «спорожнів мішок хитрощів». Мені здавалося, ніби моя дитина - це «2 в 1»: інколи - добра, щира, лагідна; часом - жорстока, робить все наперекір. Бувало, зробить щось погане, а тоді радіє, має добрий настрій. Бути строгою я не могла, оскільки дуже довго боялася спровокувати неврологічні проблеми, які були у ранньому дитинстві. А що ж Світланка? Не мала терпіння розглядати книжечку. Недовго гралася іграшками, за винятком нових. Постійно вимагала уваги. Не хотіла йти за руку (навіть при переході вулиці). З такою дитиною було неможливо вийти в місто.

З дитинства проявилось творче образне мислення. Світлана любить малювати, слухати музику. З 3 до 6 років багато малювала, дуже по-дитячому, але своєрідно. Це водночас захоплення і гарний відпочинок, після чого завжди покращувався настрій. Дуже подобається бавитися надворі, у подвір'ї чи саду.

Любить квіти, складає гарні букетики з польових, садових квітів, навіть бур'яну. У 7-8 років із зацікавленням робить саморобки, аплікації, колажі, малює фарбами, фломастерами, пастеллю.

Поведінка «на людях» зазвичай була досить поганою, часто - непередбачуваною. Після декількох невдалих спроб повести на відкриття виставки чи в гості перестала брати її з собою. Відпочинок у вихідні в місті перетворювався на суцільні вимоги: «Хочу! Дайте! Купіть!». З 6,5 років стало можливим «домовитись», обговорити покупки наперед.

Світланка тягнулася до дітей, але дуже часто не вміла з ними гратися: коли вони приходили, - раділа, гралася з ними 20 хвилин, а тоді йшла геть і бавилася окремо. У школі не знайомилася і мало спілкувалася, не мала спільних інтересів з однолітками. Дуже хотіла бути лідером. Добре бавиться з двоюрідним братом (спокійний, погоджується на лідерство Світланки, тому й миряться). Вони придумують свої ігри, бавляться камінчиками (розглядають і вгадують, на що схожий камінець). Довгий час не хотіла мати, крім нього, інших друзів.

Школа. До школи готувалися радісно, Світланка тішилася шкільною формою, наплічником, пеналом, зошитами з барвистими малюнками - все було справді гарне. Першого вересня, коли старшокласники після лінійки вели першокласників на перший урок, Світланка загубилася й плакала.

Спочатку в школі було цікаво. Але донька дуже втомлювалася, скаржилася, що діти забирають все від неї, пишуть і креслять в її зошиті. Не вміла скласти свої речі в портфель. Були клякси в зошиті й на одязі; з усіх шкільних приладь у пеналі додому поверталася лише половина. Пера в ручках - зігнуті чи зламані; обкладинки від зошитів - зібгані в кишені. Незастругані кінці олівців були нещадно погризені й нагадували віник.

Почалися зауваження: не їсть і втікає з їдальні, не реагує на прохання й зауваження, на уроці встає, вибігає з класу. Неуважна, взагалі відмовляється писати. Вдома завдання виконувалися з плачем. Я була виснажена, хотіла забрати зі школи, але чоловік переконав, що не варто цього робити. Приїхала на допомогу бабуся. Щоб якось змусити писати, вчителька в зошиті писала олівцем, Світланка обводила. Дитина багато хворіла - майже половину з усього навчального часу. Перших півроку взагалі не знала, як називаються однокласники, не вміла розповісти, що сьогодні було в школі. Частенько не говорила правди, викручувалася або просто фантазувала. Багато скарг від вчительки іноземної мови: неуважна, не слухає, не запам'ятовує, не відповідає, порушує дисципліну, навмисне зриває урок. В школі майже не їсть сніданок, після уроків купує солодоці. Вранці проблематично зі сніданком. Коли бавиться у дворі, іноді втікає від дітей і насправді боїться. Неспокійна, незосереджена, мало контактує з дітьми, розумна, але не встигає з навчанням. На виконання домашніх завдань витрачали близько 4-х годин, причому втигали вивчити лише 2-3 основні предмети. Домашні завдання неодмінно, незважаючи на терплячість батьків, починалися з плачу. Постійно відставали

з іноземної мови. Були моменти, коли я зривалася; тоді себе ненавиділа, було почуття сорому й провини, але виходу не бачила.

Світланка навіть у 6,5 років сама не засинала, потрібно було присипляти її від 30 хв. до 1-2 години. Зважаючи на необхідність дотримання режиму школяра, це було важко для мене (не встигала зробити найнеобхіднішого з хатньої роботи). Дитина категорично відмовлялася спати сама. Навіть коли мама поряд, будилася вночі й плакала, часто снилися страшні сни.

Після закінчення першого класу Світланка вмiла повільно читати й сяк-так писати, та, незважаючи на це, її таки перевели в другий клас. Влітку з нею багато займалася бабуся (математика, диктанти), і все ж дитина не змогла засвоїти весь матеріал за перший рік навчання. Тому перед початком нового навчального року перед нами знов постали питання: продовжувати навчання з однокласниками, залишати на другий рік, чи взагалі перевести в іншу школу. Ми розуміли ризикованість такого кроку, його можливі наслідки: будуть сміятися однолітки, засуджувати дорослі. З цими питаннями ми прийшли в Центр.

Я маю цікаву роботу, пов'язану з вивченням творів мистецтва. Світланка часто хворіла, тому я намагалася працювати і вдома над своєю темою. Коли доньці було 2 роки, вона не дозволяла мені писати за столом: забирала папери, плакала. Минуло понад 3 роки, поки вона звикла. Але й дотепер я не можу позбутися відчуття, що як тільки починаю по-справжньому займатися роботою, моя дитина хворіє. Я не могла знайти відповіді на запитання: як поєднати сім'ю і роботу і періодично надавала перевагу то одному, то іншому. Пріоритет все ж таки на боці родинних обов'язків. Погіршились стосунки в сім'ї, бо весь час приділяла дитині.

Мені було боляче й соромно за погану поведінку Світланки, я дуже важко це переживала. Для мене кожне зауваження - як відро холодної води на голову. Здавалось, ніби я живу на бочці з порохом, - не знаєш, в яку мить він вибухне. Я не могла зосередитися на роботі. Не помічала краси довкола, здається, майже не раділа. Була страшенно втомлена і морально виснажена. Дуже хвилювалася, коли доводилось іти зі Світланою до лікаря, у гості.

Мої пошуки виходу з цієї ситуації пожвавилися, коли зауважень стало надто багато, коли вчителька сказала: «Ви мусите з нею поговорити» (Як? Якими словами?). Педіатр, ніби між іншим, зауважив, що, якщо є проблеми в школі, можна звернутися до психолога. Прискорила моє звернення за фаховою допомогою одна подія. На уроці трудового навчання Світланка порізала пальчик сусідці по парті. Згодом вона розповіла, що це трапилось нехотючи, у відповідь на погане слово, яке сказала однокласниця. Світланка дуже розсердилася і навіть не знає, як це сталося. Я була просто шокована цим вчинком, і тим, що це зробила моя дитина. На щастя, дівчинка виявилася не злопам'ятною й одразу ж вибачила Світланці. А коли я попросила вибачення у її батьків, вони поставились із розумінням.

Перші заняття в Центрі відкрили очі на мою дитину. Мені розповіли про ГРДУ, пояснили особливості поведінки таких дітей і те, що у багатьох випадках вони не винні, що так поведуться. Відкриттям для мене були результати тестування інтелекту Світланки - рівень вище середнього. Чесно кажучи, я просто недооцінювала свою дитину. До того ж вона так нестандартно поведилася, що сторонні люди не завжди належно оцінювали її хороші риси. Тепер я почуваюся впевненіше і реально знаю, чого можна вимагати від доньки.

Спочатку було дуже незвично застосовувати пропоновані методи: систему нагород, часту похвалу, увагу до дитини, послідовність з боку батьків. Навіть не вірилося, що такі прості, здавалося б, поради можуть бути ефективними.

Почалися індивідуальні заняття з Світланкою. Потім - колективні заняття в групі з дітьми та семінари для батьків. Дуже цінним, на мою думку, був відеотренінг. Допомогло спілкування з іншими батьками на семінарах і розуміння того, що ми не одні з такими проблемами. Адже, спілкуючись у звичному оточенні, я відчувала, що мої проблеми видаються дивними, не знаходила розуміння та підтримки. «Ти сама робиш із цього проблему» - так відповідали мої друзі та знайомі.

Позитивний вплив справила індивідуально підібрана легка медикаментозна терапія.

Задяки підтримці фахівців ми відчули позитивні зрушення. Поради стосовно організації навчання, тісної співпраці з учителькою та виховання в сім'ї нам дуже допомогли. Корисними для Світланки були заняття в групі з дітьми, хоча вона довго опиралася. Найбільше їй запам'яталося свято, де дітям надали можливість самим придумати й зіграти виставу, де вони могли бути самими собою. Тепер донька переглядає фотографії, каже, що хоче знову зустрітися з дітьми із групи.

Велике досягнення у тому, що Світланка стала сама засинати (!!!), більше не протестує, коли надходить час вклатися в ліжку. Унормувався режим дня. Мені відчутно стало легше - з'явилася можливість краще організувати свій час, більше встигати. Ми вперше (!!!), разом із дитиною, спокійно «пережили» складний період звітування на роботі в кінці року (дотепер відвозили доньку на той час до бабусі й дідуся чи викликали їх на допомогу).

Дитина стала уважнішою, комунікабельнішою, покращилась успішність і поведінка в школі та вдома. Вчителі стали заслужено хвалити Світланку. Вона щаслива, що з'явилися друзі серед однокласників. Ми, батьки, відкрили у своїй дитині багато гарних рис, частіше доходимо порозуміння з нею. Зникли деякі проблеми, які дотепер псували стосунки у нашій сім'ї. Ми навчилися бути щасливими разом з донечкою.

Розумію, у нас ще багато невирішених питань і велика програма покращення поведінки, успішності навчання, взаємовідносин у сім'ї та з однолітками. Але водночас ми свідомі важливих здобутків: ми змогли вирішити найбільш гострі поведінкові проблеми, навчилися розуміти нашу дитину та з оптимізмом дивитися в майбутнє.

МОЯ ІСТОРІЯ...

НАТАЛЯ ТОДЧУК

...Народження Сашка стало несподіванкою для родичів і передусім для мене. За терміном, визначеним у жіночій консультації, я мала б народити дитину як мінімум на півтора місяці пізніше. Вагітність для мене важкою не була, жодні токсикози мене не турбували - тож і причин для передчасного хвилювання, здавалося б, не було.

Того дня ми з чоловіком черговий раз з'ясовували стосунки. Молоді, палкі й закохані, у той час ми жили і буквально дихали одне одним, ревності виникали на пустому місці і з будь-якого приводу. Надвечір, коли буря вляглася, десь о 24.00 год., у мене почалися перейми.

Здогадавшись, що зі мною діється, я підійшла до спальні своєї свекрухи і сказала, що мені невідкладно треба в лікарню. Та коли ми опівночі пили на кухні чай, свекруха порадила мені нікуди поночі не їхати, бо, якщо це дійсно пологи, то вони тривають довго і краще вдома перебути ніч, а вже вранці нормально зібратися і лягти в лікарню.

Так і зробили. Наступний день був неділя. Коли ми з чоловіком постали десь об 11.00 год. перед черговим лікарем пологового будинку і описали ситуацію, він, мигцем глянувши у медичну карту, спитав мене, чи бажана дитина. Я здивувалась. Ясно, що бажана.

На той час перейми тривали, однак води ще не відійшли. Лікар сказав, що, можливо, вдасться зупинити перейми, - було б краще для дитини, якби вона увесь відведений їй термін відлежала в животі. Мені капали магnezію, та перейми поступово і неухильно наростали. Вранці наступного дня я народила хлопчика.

Вага 1500 грамів, зріст 45 сантиметрів. Я слухаю записи акушерки, а краєм вуха намагаюся почути крик мого маленького, якого віднесли кудись у глибок родзалу і роблять із ним якісь маніпуляції. Лікар щось каже про зелені навколоплідні води, обхват ший пуповиною. Моя тривога наростає. Нарешті чується слабенький писк. Майже відразу дитину поклали до кювезу й кудись понесли.

Ті декілька годин, які пролежала на каталці під родзалом, здалися мені вічністю. Я зрозуміла, що відтепер нічого не знаю і не відчуваю крім того, що вже сама собі не належу. Щойно мене перевезли у палату, я, криючись від медсестер, пошкунтильгала до дитини. Виявилось, вона в реанімації.

...Коли я побачила свого хлопчика через пластик кювезу, не змогла стримати сліз. Маленький, худенький, він спав, а на блідому личку, яке я

впізнала б серед тисячі, проступав вираз страждання. Я слухала лікарку, записувала ліки, які треба було принести, а сама думала про те, що своєю безвідповідальністю, злочинною легковажністю зашкодила своїй дитині. І це виправити неможливо.

Третього дня реаніобіль перевіз нас і ще декількох породіль із дітьми у спеціальне відділення обласної лікарні, де виходжували недоношених діток. Тут так само, як у пологовому, лікарі не говорили виразно про стан дитини: стабільно важкий. Чи виживе? Буде видно. А як буває у подібних випадках? По-різному.

Бути з дитиною у відділенні не дозволялося. Порядок був такий: діти ізольовані від батьків, їх доглядає медперсонал, мама тільки постачає молоко - тобто що три години приходить, зціджує молоко у відведеній для цього кімнаті, а потім іде геть у своїх справах. Ночує мама у себе вдома. На щастя, завідділенням пішла на певні поступки особливо наполегливим мамам і у підвалі будівлі облаштувала щось на зразок підпільного денного стаціонару, де можна було перебути час між зціджуваннями, а іногороднім - і переночувати.

Подивитися на дитину можна було тільки у спеціально відведений недовгий час і не щодня; мені вдалося, викликаючись на позачергові прибирання «зціджувальної» кімнати, деколи й частіше крадькома бачити свого маленького, якщо у його палаті не було лікарів.

На той час у мене почалися проблеми з грудьми. Молока було багато, вистачало ще декільком діткам попри мого, і матусі-колежанки жартували, що я, наче корова гольштинської породи - худа, костиста і дуже молочна. Від того, що дитина грудей не ссала, молочні протоки не розроблялись. Від постійного зціджування молока прибувало дедалі більше, а вивільнити його з грудей ставало все важче. У залозах утворились затвердіння, схожі на камені, почалася лихоманка. Удвох із чоловіком мусили розпочати пекельні вечірні процедури, коли він, наче бульдозерами, кулаками розбивав і розтирав ці каменюки з перемінним, утім, успіхом.

Але найважче було не це. Найскладніше було усвідомлювати, що ти не маєш жодного уявлення про майбутнє, не знаєш, чого сподіватися. Як складеться? Чи виживе твоя дитина? Чи зможе вона бути здоровою? Відповідей на ці питання ніхто не давав. Це був шок, заціпеніння, тиха і навальна депресія.

Я все пам'ятаю про ту зиму 1996-97 рр.: багатосніжну, холодну і для мене безпросвітну. Пам'ятаю, як ми з чоловіком щодня по вечір'ям поверталися з лікарні, машинально вдома щось їли, розтирали груди і забувалися у тяжкому сні. Не знаю, як він, а я тоді жила механічно, не відчуваючи ні смаку, ні барв. Моє справжнє життя починалося тоді, коли я зціджувала молоко або мені щастило побачити мого синочка.

Мій малюк омріяні два кілограми від початкової позначки у 1450 г (після фізіологічної втрати ваги по народженні) набирав довго і трудно, аж півтора місяці. Оскільки молоко він отримував через зонд, його, щойно трохи оклигав, ще треба було навчити самостійно смоктати. Довгих два тижні медсестричка терпляче стояла біля нього з пипкою перед тим, як лікарка дозволила уперше прикласти до грудей.

Напевне, цей день був найщасливішим для мене тоді. Це ще не було справжнє годування, бо дитя ще не мало сили повноцінно ссати; однак те, що синок відразу й беззастережно схопив сосок своїми вустами, ну просто напався на нього - наша лікарка назвала великою перемогою. Маленький сердито сопів, мотав головою; часом мимоволі випускав сосок і тоді дуже дратувався; потім знову ссав і розумів, що йому бракує сили - а для мене навколо наче грала музика. Адже мій син був зі мною, пив моє молочко і хотів його - цей день був для мене неймовірним.

Невдовзі нас виписали. При цьому попередили, що в результаті обстеження мозку (нейросонографії) у сина виявлено кисти мозкових тканин і що це може бути наслідком численних мікроінсультів, які малюк пережив, з'являючись на світ. Унаслідок цього можливі порушення у роботі центральної нервової системи, адже уражені ділянки мозку не працюватимуть належним чином. Тому, аби запобігти небажаним наслідкам, нам порадили навчитися робити дитині системний масаж (віддалено схожий на інтенсивну фіззарядку), який охоплював би усі природні рухи тіла, розробку суглобів, а ще промацування, розминання, розтирання, погладжування тощо.

Суть рекомендацій зводилася до того, що моторний розвиток дитини передує і багато в чому зумовлює її інтелектуальний ріст, тож якщо уражені ділянки мозку відповідають за моторику, при наявності багаторазових сигналів, приміром, від кінцівок, про їхню активну діяльність, мозок сприйме їх і зафіксує на іншій, неуразеній ділянці, і в такий спосіб, можливо, удасться погасити наслідки утворення цих уражень. Тож якщо дитина отримує певне фізичне стимулювання, і моторний розвиток її є добрий, то є більші шанси досягти доброго й інтелектуального розвитку. Лікарі ще сказали нам, що протягом саме першого року життя, якщо працювати з дитиною і відповідно розвивати її, можна досягти хороших результатів і витягнути дитину із найважчих, здавалося б, станів і діагнозів.

...Тоді я все намагалася довідатись, чому дитина народилася недоношеною - адже я відчувала тягар вини, і мусила знати, що і де я зробила не так. Лікарі припускали, що до передчасних пологів призвело кисневе голодування дитини ще в утробі, про це свідчили зелені навколоплідні води під час пологів. А причиною цього була, найбільш імовірно, виражена анемія матері (показники гемоглобіну під час вагітності коливалися десь між 64-87). Згодом я прочитала також, що досить часто тривала анемія вагітної зумовлює затримку розвитку плоду, яка виражається в тому, що дитина внутріутробно розвивається як належить (усі системи, функції організму, мозок тощо), однак

в якийсь момент практично перестає набирати вагу (т. зв. розвиток у згорнутому вигляді). Тоді я зрозуміла, чому мій Сашко, народившись на 34-му тижні вагітності, був занадто малий (худий) як на такий термін, хоча мав нормальний зріст. Отоді ж я пригадала і те, що у мене був зовсім невеликий животик і чимало знайомих навіть не здогадувалися про мою вагітність.

По приїзді додому почалися нові проблеми. Нас чекали - батьки мого чоловіка і сам молодий тато підготували для нас окрему кімнату і зробили у ній ремонт; та коли ми прибули, я раптом збагнула, що винною у всьому вважають мене. Мені допомагали, і сьогодні я дуже вдячна за це моїй родині, однак, попри все, тодішнє мовчазне неприйняття було таки тяжкою ношею.

Удома Сашко виявився хлопцем із прикритим характером: він кричав увесь час, коли не спав. Оскільки ж він спав мало й уривками, то всім діставалося під зав'язку. Як ми пережили той перший рік, я і досі не знаю. Час - великий лікар, та подробиці тих днів закарбувалися в мою пам'ять назавжди. На щастя, у мене було грудне молоко, і багатьох проблем, пов'язаних із травленням, нам удалося уникнути.

Відразу по від'їзді з лікарні ми з чоловіком розпочали рекомендовані профілактичні масажі - щодня зранку і ввечері протягом року ретельно і пильно розробляли дитяче тільце. Це була нелегка справа - малий нестерпно кричав під час цих необхідних процедур; складалося враження, що він не зносить навіть доторків до себе, при тому, що його, начебто, нічого й не боліло. Купання теж на початку було великою проблемою і тільки згодом маленький звик.

Усі ми жили у той час тривожним очікуванням: ловили кожен рух малого, кожен погляд чи звук, щоби завчасно помітити найменше порушення - і водночас страшенно боялися зіткнутися з цим.

У моторному розвитку відхилень начебто не було. Сашко почав тримати голівку, перевернувся, сів і поповз у загальновідомі строки або десь біля того. Однак крики продовжувалися і після трьох місяців, і після півроку, давалося взнаки напруження, яке, здавалося, випромінював мій маленький син. Сашко того часу нагадував мені пружинку, яка вистрілювала, щойно він прокинувся, а потім довго і з зусиллям згорталася, коли я годинами вкладала малого спати (показово, що мені доводилось його іще й притримувати рукою, наче Ваньку-встаньку, адже мій хлопчина зовсім не вмів розслаблятися).

Із часом (Сашкові виповнилося 6 місяців) мені вдалося вийти на відомого дитячого невропатолога і домовитися про обстеження. Під час огляду лікарка, перевіряючи реакції малого, робила усі необхідні маніпуляції і дитина знову, як завжди при таких медичних оглядах, щосили і безперестанку кричала. Коли я попросила вибачення, що не можу, мовляв, заспокоїти дитя, лікарка дуже спокійно відповіла, що це від мене анітрохи не залежить, оскільки моя дитина - невропат і з цим мені доведеться іще навчитися жити. Я спитала, що ж маю робити, і поважна пані-медичне світило, стелювши плечима, порадила: «Дотримуватися режиму дня. А ще мають бути мудрі

батьки. Але це дуже важко і небагатьом вдається». Припис щодо режиму дня я постаралася реалізувати, і тільки з роками відчула його благотворні наслідки. А ось як щодо другого - не знаю. Тепер я думаю, що лікарка мала на думці увагу до дитини з боку батьків, засновану на взаємній згоді, але якраз згоди, як я розумію, нам часто бракувало. Тому не все вдавалося.

Із раннього віку в Сашка спостерігалася підвищена агресивність і дратівливість. Щоразу, потребуючи чогось, він так верещав, що єдиним порятунком від цієї тортури здавалося чимшвидше дати йому те, чого він хотів. З одного боку, не хотілося доводити його до стану, коли малий, вимагаючи свого, впадав у раж і починалася справжня істерика, з іншого - будь-які варіації на тему виховання все одно закінчувалися нічим. Здавалося, малюк не розумів слова «не можна». При тому загалом Сашко виростав веселим і привітним хлопчиком - тільки вже надто нетерплячим. Тому мені доводилося його буквально стерегти, щохвилини й щосекунди, щоби малюк, не дай Боже, не встромив ножиці в розетку, не попік собі пальці на газовій конфорці, не звалився у наповнену холодною водою ванну, не втік на прогулянку, не вистрибнув з 8-го поверху і т. ін.

Сказати, що я втомлювалася - це нічого не сказати. Вкупі з постійним недосипанням (а Сашко виявився жайворонком і вже о 6.00 був на ногах) і необхідністю увесь час концентрувати увагу на дитині якось умиць відійшли у минуле всі мої захоплення - друзі, товариство, наукові інтереси, цікаві книжки. Відновитися не було як, я стала якоюсь загальмованою, і це одного разу трохи не обернулося трагедією. Яюсь, у віці одного року, Сашко черговий раз обстежував кухню і, не знаю вже, у який спосіб, але добрався до найдальших мішків із цукром та борошном, за якими знайшов отруту від тарганів і проковтнув її. У той час я снідала і паралельно читала книжку - треба сказати, я розслабилася, бо таких хвилин у моєму тодішньому графіку майже не бувало. Залишки з'їденого на грудці малого помітив мій свекор. На щастя, тоді все обійшлося - бо вчасно викликали швидку, однак страшно подумати, до яких наслідків могла призвести моя перевтома.

Після того випадку я внутрішньо зібралася - адже в моїх руках було синове життєзабезпечення. І хоча я завжди хотіла, щоб мій син виріс сміливим і відважним, його відчайдушність по-справжньому лякала мене - Сашко не те, що нічого не боявся, навпаки, він був якимось екстремалом, шукав нагоди випробувати себе. У віці двох-трьох років він ще був дитиною «без гальма». З часом якісь захисні механізми усе-таки почали діяти, але недостатньо і тільки через деякий час після сигналу про небезпеку. Тоді ж я поступово почала розуміти, що у моєї дитини дещо зсунутий механізм гальмування - малий міг зупинити себе сам дещо пізніше, ніж це було потрібно, певний час він ще рухався за інерцією, і те, що збоку здавалося звичайним непослухом, було частково неконтрольованою Сашком реакцією його нервової системи.

Ось іще декілька характерних епізодів Сашкового зростання.

Сашкові 2 роки, він у гостях у бабусі в малознайомому йому галицькому містечку. Граємося в пісочниці з іншими дітьми. Раптом, в одну мить, Сашко встає з піску і йде світ за очі. Позаду, витримуючи безпечну дистанцію, за ним іду і я, але малий цього не знає, оскільки не озирається. Цього разу малюк обійде добрих пів міста, перетне дві дороги, правильно крокуватиме тротуаром - і вже іншою дорогою повернеться на вихідну позицію перед бабусиним домом. А вже тут голосно розреветься, побачивши, що мами нема (я все ще позаду). Такий хист орієнтування у просторі мене одночасно вражає, лякає і захоплює. Хто з мого малюка виросте?

Сашкові 2,5 роки. Це не дитина, а справжній тайфун і для мами з татом, і для бабусь та дідусів. Оскільки малий послуговується всього 6-ма словами, а жестикуляцію досконало розуміє лише мама, якої зараз тут, у бабусі, нема, - спілкування з онучком перетворюється на справжній кошмар. Хлопець бунтує, незадоволення виявляє перевіреним способом - улаштовує гучні істерики. Щоби погодувати нашого горляня, доводиться відволікати його увагу, для чого влаштовуються справжні циркові вистави.

Сашкові 3 роки. У цей час мій синок починає помічати маму, на що досі елементарно не мав часу. Сашко силкується показати мені усю любов і ніжність, на яку тільки здатен. Це, напевне, один із найщасливіших моментів мого життя. Я відчула, що мій син любить і приймає мене. Він намагається бути чемним скількимога, по-дитячому прагне мені догодити.

Три з половиною роки. Ура! Ми заговорили! Я виношу Сашка з ванної кімнати, і, витираючи, примовляю: «Який наш Сашок? Босий і голий!» (і так 20 разів), після чого мій легінь, нарешті, починає видавати звуки, підозріло схожі на вищесказане з точною моєю інтонацією. Щойно тоді нам усім попустило: дитина говоритиме, а значить, із її розвитком усе буде гаразд.

Удома Сашок поводитьсь, наче м'ячик пінг-понгу: бігає і скаче весь час, коли не спить. Шустрий, повний життя, він, наче мавпа, умудряється здолати і освоїти поверхні, які, на мою зашорену думку, геть непридатні для людського існування. Часом здається, що й сила тяжіння безпорадна перед Сашковою енергійністю. Напевно, мало яка родина змушена так часто міняти й ремонтувати меблі, як наша: на жаль, дивани, полицки й столи геть не розраховані на такі пробивні колінця і ліктики, як у нашого сина.

Прогулянки у нас відбуваються дещо специфічно: малий, щойно навчившись ходити (точніше, відразу бігати), раз і назавжди вирвав свою руку з моєї і, коли ми кудись ішли, то він не йшов поряд, як переважно ходять діти, а намотував кола радіусом десь у 30-50 м, періодично пробігаючи повз мене з індіанськими вигуками і відлякуючи випадкових перехожих. Уже стомившись боятися за малого, я поклалася на волю Божу, та й ходила собі спокійно з Сашком усюди, куди треба було.

Та одного дня з нами за компанію пішла моя мама і, розпачившись побаченим, вилаяла мене за те, що не стежу за сином. Тоді вона взялася

«пилнувати» онука, аж доки за неповних 10 хвилин безперервних і безуспішних окликань не зірвала свій тренований учительський голос.

Садочок. Уперше ми віддали Сашка до дитячого садка у 2 роки 3 міс., - і я зараз думаю, що цього не слід було робити. По-перше, малюк відразу почав хворіти; по-друге, він, напевно, ще психологічно не дозрів на той час до садка - бо мало грався з дітьми і виглядав якимось насупленим і «замороженим». Друга спроба у три з половиною роки виявилася більш вдалою - хоча садочка малий так і не полюбив, незважаючи на притаманний йому колективізм. Сьогодні я думаю, що Сашко просто був дуже прив'язаний до мене і мене йому постійно бракувало - і хоча ми достатньо були вдома разом, цього, як кажуть, ніколи не буває забагато. Цікава річ: хоча мій син всілякими способами завжди прагнув повернути до себе увагу, дитячих ранків він ніколи особливо не любив і не горів бажанням «виступити». Було б цікаво дізнатись, яка форма публічності буде властива Сашкові в дорослому віці.

Школа. Можливо, якби ми віддали Сашка до школи у 7, а не в 6 років, як це загальноприйнято сьогодні, нам удалося б уникнути деяких труднощів і проблем. Зараз це здається кумедним, але на рішення віддати дитину до школи в 6 років істотно вплинув той факт, що попередньо Сашко відвідував «Горішок», т.зв. підготовчу школу, і ми як батьки думали, що зробили все можливе, аби полегшити синові початки шкільного життя.

Тепер Сашко у третьому класі, і, здається, це перший рік, коли я змогла дихнути вільніше. Попередні два роки пішли на адаптацію, набуття якихось навичок життя в колективі, а вже що вдалося засвоїти із вивченого матеріалу - питання третє, хоча і не останнє. Якийсь час я дуже дивувалась, що малий, повернувшись зі школи, нічого з вивченого сьогодні не пам'ятає, і нам доводилось усе заново проходити під час виконання домашніх завдань. Це становило проблему, бо виявилось, що дитина зовсім не вміє концентрувати увагу і зосереджуватись. Щохвилинні відволікання на тисячу предметів поза уроками унеможлилювали будь-яке нормальне структуроване заняття. Хотілося чимшвидше закінчити, випустити дитину надвір і не мучити ні себе, ні її. Я багато займалася з сином, проте результату не було, мені здавалося, що зусилля ідуть у пісок.

Зрозуміло, Сашкова «шкільна наука» бурхливо-обурливо сприймалася його вчителькою. Довгий час вона думала, що батьки пустили цю дитину на самоплив і тільки вигляд роблять, що працюють із нею. Та, вислуховуючи одного разу її численні скарги, я обмовилась, що, мовляв, Сашко і вдома незручна дитина; щό маю робити, коли такий уже вдався. Якось умить наша Оксана Миколаївна оцінила всю «радість» такого співжиття, тихо сказавши «Ну що ж, дітей не вибирають», і з того часу почала ставитись до мене по-іншому, зі співчуттям якимось чи що.

Одного дня вчителька порадила мені перевести Сашка до іншого класу - мовляв, це т.зв. «англійський» клас, дуже багато обдарованих і сильних дітей. А ваш хлопчик слабенький і не встигає, діти з нього насміхаються, може, в

іншому класі у нього оцінки будуть вищі. Я тоді заперечила, що достатня кількість уроків англійської сама по собі зашкодити не може і оцінки мене особливо не хвилюють, однак задумалась. Сам Сашко переходить до іншого класу не хотів - йому подобалося в своєму, хоча чисаме казав мені, що з нього «діти сміються», і було складно визначити, чи це його ображає, чи навіть трохи подобається. Гадаю, Сашко надається на роль класного «клоуна», паяца, і я не бачу в цьому чогось особливо поганого, може тому, що колись і мені, записній відмінниці, дуже хотілося посмішити всіх, та я мусила стримуватися «за статусом».

Я швидко збагнула, що система навчання у нашій школі не розрахована на таких дітей, як мій син, і поставила собі за мету зацікавити малого пізнанням світу і відкриттям нового - байдуже, у якій формі. А далі, якщо Сашкові буде цікаво, він зможе розвиватися і сам, щось читаючи, досліджуючи. Тому розпочали з читання.

Тут головне було - не відступити. Бо на початках Сашко відповів мені незгодою з усіма моїми планами і всіляко ухилився від обов'язкового щоденного читання 2-3 сторінкового оповідання на канікулах. Я спеціально вибрала книжку добру, смішну і цікаву водночас, із маленькими розділами, «Водяничка» Отфріда Пройслера. А після прочитання несамохіть, при нагоді, розмовляла із Сашком про пригоди персонажів, питала, що сподобалося, що смішне. Звичайно, не раз доводилося хлопця і примушувати, і обіцяти якусь негайну нагороду - в хід ішли всі можливі способи спонукання-заохочення. Я сама не люблю читати вголос, а тому потрохи підводила сина до читання «про себе». На все про все у нас пішло ціле літо. Однак... після першого «примусового» читання Сашко вже самостійно прочитав книжку восени вдруге, а взимку посипалися незліченні «Гаррі Поттери» і т.д. У силовому полі «Поттеріани» Сашко перебував досить довго (тут зіграли свою роль, поряд із книжками, фільми та комп'ютерні ігри - утворилося своєрідне інтерактивне середовище, у яке залучена дитина), іще й тепер часом туди «зазирає», але, як видається, знайшов також і альтернативу. Це численні „Незнайки" М. Носова, «Робінзон Крузо» Д. Дефо, «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, цікаві дитячі енциклопедії про тварин, рослин, мистецтво з серії «Що? Як? Чому?» тощо. Сьогодні Сашко читає багато, і я бачу, що це приносить йому радість.

Щось подібне ми робили і з математикою. Про це більше може сказати моя мама, яка, 40 років пропрацювавши у школі, скаржилася, що такого «легкого» учня, як її онучок, у неї ще не було. Сашкові було важко зрозуміти, що в математиці є тільки один точний результат; що більше число треба ділити на менше, а не навпаки; що віднімати від меншого числа більше в арифметиці не припускається. Втім, я потайки радію, бо думаю, що з Сашковими «припущеннями» йому буде легше згодом у складнішій математиці, де існують і тисячні дроби, і від'ємні числа. Побачимо. А поки що в нас є книжка захопливої математики «В країні міркувань», яку син часто гортає, щось для себе відшуковуючи. Побачимо.

Взагалі Сашко - справжній експериментатор. Його надзвичайно приваблює можливість зробити щось своїми руками, щось перевірити, змайструвати тощо. Він вмить запалюється, проте і швидко холодне. Я думаю, він виросте винахідником. Яюсь я замислилась над тим, що мій непосидючий Сашко навчив мене багатьох речей, до яких я сама точно не дійшла б: улаштувати вечірку на балконі; змагатися наче лицарі; грати в подушковий волейбол; будувати діючу модель вулкана і показувати її всім знайомим-незнайомим і в школі; клеїти космічний скафандр із пап'є-маше і розмальовувати його; робити пісочний годинник; лаштувати з церати плащ Бетмена, майструвати пов'язку-окуляри Черепашки-ніндзя, малювати знак Гаррі Поттера і ще багато-багато чого.

Мені здається, що певною мірою ми здійснюємося у житті такими, якими нас бачать наші батьки. І, будь-що, їхня оцінка є важливою для нас. У наших стосунках із Сашком було по-різному: то я впадала у відчай, уявляючи, що може вирости із цього малолітнього хулігана й істерика; то плакала надію, що вищі й сильніші пагони дадуть саме добрі якості мого сина. Перелом відбувся, коли я утвердилася в думці, що мій Сашко хороший і здібний, дуже здібний хлопчик, просто він нестандартний і не дуже вписується в існуючу, достатньо вузьку, як на мене систему визначень. Припускаю, моє переконання вплинуло якимось чином і на Сашка (а головне, напевне, усе-таки на мене), бо відтоді справи істотно пішли на лад.

Однією з серйозних проблем до останнього часу були періодичні істерики. Із часом вони порідшали, від кількох у день (у 3 роки) до 1-2 у тиждень; та однаково, ці страшенно втомлюючі «події» аж ніяк не прикрашали родинне життя. На щастя, наш завжди зайнятий на роботі батько не часто був їхнім свідком, а мені таки перепадало. Можливо, з такою проблемою частіше стикаються батьки, котрі, як я, мали клопоти з дитиною при народженні і підозрюють наявність якоїсь медичної проблеми. Дитина ж у таких випадках дуже швидко вчиться маніпулювати страхом своїх близьких і використовує їх у своїх цілях. Я розуміла, що у певному сенсі виявилася заручницею власних страхів, але вирватись із зачарованого кола самотужки не могла. Ми звернулися з цією проблемою в Центр, де нам надали змогу відвідувати семінари з поведінкового керівництва для батьків гіперактивних дітей. Ми працюємо з Сашком за методикою центру вже місяць і наразі є перші результати, які сповнюють мене великим оптимізмом. Ми вчимося більше хвалити і заохочувати сина, запровадили «меню нагород» і систему балів, і з усього видно, що такий ігровий «виховний процес» подобається Сашкові куди більше, ніж попередній. Крику і шуму вдома стало помітно менше, а мама тішиться збереженими нервами.

* * * * *

З того часу, коли я писала вищенаведені нотатки, минуло трохи більше року. У нашому житті відбулося чимало змін. Як не дивно, ми майже забули про Сашкові істерики. Я змінила фах і тепер займаюся питаннями освіти, серед інших - питанням ефективності освіти в сучасних умовах. Цей рік минув для нас, можна сказати, під знаком ГРДУ. Я, а слідом за мною і наша родина відкривали для себе й опановували існуючий інструментарій поведінкового керівництва.

Перше і найголовніше, що зазнало зміни - це наше батьківське ставлення до нашого хлопчика, у яке поступово і непомітно увійшли розуміння обмежень дитини і поблажливість до неунікних помилок; віра у Сашка і прагнення підтримати, допомогти у подоланні труднощів; якимось наче сам собою в родині усталився позитивно-нейтральний мікроклімат, у якому наш син буквально розцвів, а з ним і всі ми. Доброю звичкою для мене стала майже рефлекторна потреба хвалити і підбадьорювати Сашка - за діло, звичайно - і виявилось, що це потрібно нашій сім'ї як повітря.

Із часом я відчула, як це надзвичайно важливо і цінно - підтримувати і любити, десь прощаючи, десь «недопомічаючи» - і не лише для Сашка, а для кожного з нас, таких насправді суворих і нещадних до себе і до своїх ближніх. Це змінило мої уявлення про світ людей, я тепер бачу, як нам усім бракує щастя і як мало для його досягнення потрібно - усього лише трохи терпимості і бережливості у ставленні один до одного - якостей, які досі зовсім не здавалися мені визначальними у понятті життєвого успіху (примітно, що зазнало трансформації і саме уявлення про успіх).

Також я побачила, якою мірою наше суспільство не бере до уваги, фактично ігнорує своїх же співгромадян із їхніми специфічними особливостями. Навіть, як би це цинічно не прозвучало, кількісно велику групу. Адже дітей і дорослих із ГРДУ багато - вони є у кожному класі, дворі, колективі. Між тим наша давно застаріла освітня система по-блюзнірськи сліпа і глуха до потреб та інтересів таких дітей - їх, переважно тактильників та кінестетиків, змушують годинами непорушно сидіти за партами, сприймати інформацію переважно на слух, а при поданні навчального матеріалу здебільшого в логічно-аналітичних зв'язках - позбавляють змоги включити фантазію, залучити потужний творчий потенціал. Усе, що мають і можуть ці особливі діти подарувати світові - щирість і безпосередність, запал до діяльності, нестандартність у підходах, енергійність і швидкість - виявляється непотрібним і нецікавим спочатку нашій школі, а потім і виплеканому нею суспільству. А по-моєму, немає нічого гіршого у житті за відчуття своєї непотрібності, нікчемності, неспроможності хоча б щось у такому стані речей змінити. Скільки я знаю людей, які елементарно погасли! Погасли ще дітьми, замолоду втративши бажання і любов до життя, і тепер бредуть своєю життєвою стежиною за інерцією.

Так, наші діти з ГРДУ потребують специфічних підходів у навчанні, вихованні, у житті, зрештою. Вони потребують постійних наших зусиль, а як

же це важко! Знаю по собі. Однак усі ці спеціальні заходи, вимагаючи якогось зусилля на засвоєння і вироблення навичок, усе ж таки навіть із погляду елементарного здорового глузду видаються мудрими і доцільними, причому не тільки щодо гіперактивних дітей - адже усім без винятку потрібна окрема хвилина персональної уваги, зоровий контакт, щира похвала і теплий дотик (пригадаймо, шановні, коли ми давали усе це своїй дитині востаннє); а яким же цікавим і ефективним може стати навчання, якщо в його основі лежатиме предметна діяльність, робота в малих групах, експериментування і заохочення дітей до висловлення власних думок і вміння робити вибір!

Саме життя кличе нас змінювати свої підходи - змінювати стандарти, змінювати бачення. Якщо ми хочемо бачити наших дітей щасливими, а їхнє (і своє!) життя повним і яскравим, ми мусимо запроваджувати ці стандарти - нехай спочатку у своєму малому колі, у сім'ї, у класі. З часом ми вийдемо і на ширше коло. Тим більше, що ці стандарти надають живості і змісту, осмислення і цінності зростанню усіх без винятку дітлахів - і з ГРДУ, і без ГРДУ, з тисячею інших вад і чеснот.